

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta

Puolustusvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi valmiuslain ja asevelvollisuuslain 79 §:n muuttamisesta (HE 63/2022 vp): Asia on saapunut työelämä- ja tasa-arvovaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava puolustusvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- lainsäädäntöneuvos Marietta Keravuori-Rusanen, oikeusministeriö
- hallitusneuvos Kari Klemm, työ- ja elinkeinoministeriö
- erityisasiantuntija Krista Lyyra, sosiaali- ja terveysministeriö
- hallitusneuvos Kirsi Ruuhonen, sosiaali- ja terveysministeriö
- asiantuntija Juha Kirstilä, Akava ry
- johtava asiantuntija Markku Rajamäki, Elinkeinoelämän keskusliitto EK ry

Valiokunta on saanut kirjallisen lausunnon:

- Valtion työmarkkinalaitos
- Ammattiliitto Pro ry
- Julkisanalan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO ry
- Julkisten ja hyvinvointialojen liitto JHL ry
- STTK ry
- Suomen Yrittäjät ry

Valiokunta on saanut ilmoituksen, ei lausuttavaa:

- Kirkon työmarkkinalaitos
- Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT
- Julkisen alan unioni JAU ry
- Sosiaali- ja terveysalan neuvottelujärjestö Sote ry
- Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry

Valiokunnan lausunto TyVL 5/2022 vp

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Yleistä

Vuonna 2012 voimaan tulleen valmiuslain tarkoituksena on poikkeusoloissa turvata väestön toimeentulo ja maan talouselämä, ylläpitää oikeusjärjestystä, perusoikeuksia ja ihmisoikeuksia sekä turvata valtakunnan alueellinen koskemattomuus ja itsenäisyys. Valmiuslaissa säädetään normaalista poikkeavista toimivaltuuksista esimerkiksi perusoikeuksista poikkeamiseen, valtiontalouden hoitoon ja hallinnon järjestämiseen. Valmiuslain toimivaltasäännöksiä voidaan soveltaa vain siinä määritellyissä poikkeusoloissa, jos tilanne ei ole hallittavissa viranomaisten säännönmukaisin toimivaltuuksin.

Suomen turvallisuusympäristö on valmiuslain voimaantulon jälkeen muuttunut perustavanlaatuisesti. Erityisesti Venäjän hyökkäyksellä Ukrainaan on sekä äkillisiä että pitkäkestoisia vaikutuksia Euroopan ja Suomen turvallisuusympäristöön. Toimintaympäristö on kehittynyt siten, että sisäistä ja ulkoista turvallisuutta on entistä vaikeampi erottaa toisistaan. Turvallisuusympäristössä tapahtuneen äkillisen ja perustavanlaatuisen muutoksen johdosta valmiuslakiin ehdotetaan muutosta poikkeusolojen määritelmän tarkistamiseksi erityisen vakavien hybridi-vaikutustilanteiden osalta. Hallituksen esitys sisältää ehdotuksen poikkeusoloja koskevan määritelmän täydentämiseksi ja välittömästi siihen liittyvät säännösehdotukset. Esitys on valmisteltu poikkeuksellisen nopealla aikataululla, eikä sen yhteydessä tämän johdosta ole arvioitu valmiuslakia tai sen ajantasaisuutta muilta osin. Valmiuslain laajempi ja kokonaisvaltainen tarkastelu on tarkoitus tehdä lain kokonaisuudistuksen yhteydessä.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta pitää esitystä tarpeellisena ja tarkoituksenmukaisena ja kannattaa lakimuutosten saattamista voimaan mahdollisimman pian jäljempänä esitettävin huomioin.

Poikkeusoloperusteeseen kytkettävät toimivaltuudet

Valtaosa niistä toimivaltuuksista, jotka ovat esityksen mukaan mahdollista ottaa käyttöön 3 §:n 6 kohdan mukaisissa poikkeusoloissa, sisältyvät jo nykyiseen valmiuslakiin. Lakiin ehdotetaan kuitenkin lisättäviksi muutamia uusia toimivaltasäännöksiä, jotka liittyvät nimenomaan uuteen poikkeusoloperusteeseen.

Lakiin ehdotetaan uutta 17 a lukua, joka sisältää rajaturvallisuuden sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämistä koskevat toimivaltuudet. Luku sisältää kolme uutta pykälää, jotka koskevat kuljetuspalvelujen suorittamisvelvollisuutta, rakennusten ja huoneistojen luovutusvelvollisuutta sekä liikkumis- ja oleskelurajoitusta. Valiokunta toteaa ehdotettujen muutosten olevan perusteltuja pitäen kuitenkin samalla tärkeänä, että korvaukset vahingoista suoritetaan mahdollisimman täysimääräisinä ja luovutusvelvollisuuden osalta huomioidaan tarkoituksenmukaisuusnäkökohdat.

Esityksen mukaan eräitä valmiuslain 13 luvun julkis- ja yksityisoikeudellisia palvelussuhteita koskevia toimivaltuuksia laajennetaan kattamaan hybridiuhkatilanteessa olennaisia toimijoita. Palvelussuhteen ehdoista poikkeamista ja irtisanomisoikeuden rajoittamista koskevien 93 §:n 2 momentin ja 94 §:n 4 momentin käyttöalan laajennukset on ehdotettu rajattaviksi ehdotetun

Valiokunnan lausunto TyVL 5/2022 vp

poikkeusoloperusteen soveltamisen kannalta keskeisiin viranomaisiin siten, että säännöksissä mainittaisiin myös Rajavartiolaitos ja Maahanmuuttovirasto ja 94 §:n 4 momentti laajennettaisiin koskemaan poliisia.

Kyseiset rajoitukset ehdotetaan lisäksi laajennettaviksi koskemaan valtion ylimmän johdon ja yhteiskunnan turvallisuuden kannalta tärkeiden viranomaisten tietojärjestelmien sekä liikenteen ohjaus- ja hallintapalveluiden ylläpitämisestä ja tuottamisesta vastaavien valtion viranomaisten sekä vastaavia tuottamistehtäviä lain nojalla hoitavien muiden yhteisöjen palveluksessa olevia. Viimeksi mainituissa on kyse valtion erityistehtäväyhtiöistä, joilla on jo niitä koskevan voimassa olevan lainsäädännön perusteella velvollisuus varmistaa toimintansa jatkuvuus poikkeusoloissa. Poikkeusmahdollisuus koskee esityksen mukaan vain säännöksessä mainittujen tahojen omaa työ- ja virkasuhteista henkilöstöä eikä siten ulotu niiden käyttämiin alihankkijoihin tai muihin yksityisiin toimijoihin.

Valmiuslain 14 luvun yleistä työvelvollisuutta koskevia säännöksiä ei ehdoteta aktivointimahdollisuuden piiriin 3 §:n 6 kohdassa tarkoitetuissa poikkeusoloissa. Sen sijaan valmiuslain 95 §:n 2 momentin terveydenhuoltoalaa koskeva erityistyövelvoite laajennetaan koskemaan myös 3 §:n 6 kohdan mukaisia poikkeusoloja. Jos 95 §:n 2 momentti otetaan käyttöön, sovellettavaksi tulee myös luvun 96—103 §:n työvelvollisen asemaa ja oikeuksia koskeva sääntely.

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta toteaa, että voimassa olevassa lainsäädännössä on mahdollisuus puuttua eräillä toimialoilla työaikaa, vuosilomaa ja irtisanomisoikeutta koskeviin palvelussuhteen ehtoihin ja niiden soveltaminen oli ajankohtaista terveydenhuollossa koronapandemian alussa. Työn teettäjän ja tekijän välisiin palvelussuhteen ehtoihin puuttuminen on merkittävä poikkeama yhteiskunnan normaaliin toimintaan. Valiokunta pitää tärkeänä, että palvelussuhteen ehtoihin puuttuminen kohdistuu vain niihin toimintoihin, jotka ovat välttämättömiä valmiuslain tarkoituksen toteuttamiseksi. Tämä koskee myös niitä toimialoja, joita nyt esitetty laajennus koskee.

Muuta

Valiokunta pitää tärkeänä, että hallitus kiirehtii lainsäädäntöä, jossa edistetään ihmisoikeuksien toteutumista tunnistamalla ja ehkäisemällä organisoidun ja laajamittaisen maahantulon käyttäminen hybridi-vaikuttamisen välineenä.

Valiokunta pitää tärkeänä, että valmiuslain sisällöstä järjestetään hybridiuhkatilanteiden varalle keskeisten toimijoiden henkilöstölle riittävä koulutus lakimuutosten tultua hyväksytyiksi, jotta eri osapuolilla on selkeä ja yhtenäinen käsitys lain tarkoituksesta ja vaikutuksista henkilöstön asemaan kriisitilanteissa.

Lisäksi valiokunta korostaa demokraattisen yhteiskunnan häiriintymättömän toiminnan sekä eri hallinnonalojen ja yhteiskunnallisten toimijoiden välisen yhteistyön, luottamuksen ja tiedonvaihdon kehittämisen olevan erittäin tärkeää erityisesti hybridiuhkien torjunnassa. Valiokunta pitää tärkeänä keskeisten viranomaisten resurssien turvaamista niin normaalioloissa kuin mahdollisissa kriisitilanteissa.

Valiokunnan lausunto TyVL 5/2022 vp

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta esittää,

että puolustusvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 19.5.2022

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Aino-Kaisa Pekonen vas

varapuheenjohtaja Katja Taimela sd

jäsen Bella Forsgrén vihr

jäsen Atte Kaleva kok

jäsen Rami Lehto ps

jäsen Markus Lohi kesk

jäsen Niina Malm sd

jäsen Hanna-Leena Mattila kesk

jäsen Jukka Mäkynen ps

jäsen Anders Norrback r

jäsen Ilmari Nurminen sd

jäsen Arto Satonen kok

jäsen Ruut Sjöblom kok

jäsen Riikka Slunga-Poutsalo ps

jäsen Sofia Virta vihr

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

istuntoasiainneuvos Miika Suves